

Spolupráce v energetické politice mezi Čínou a Evropskou unií

STANISLAV MYŠIČKA

The Energy Policy Cooperation Between China and the European Union

Abstract: This article deals with crucial political aspects of the cooperation between the EU and China in the field of energy, focusing not only on the institutionalized forms of cooperation, but also on the larger context of the Sino-European energy cooperation, including the issues of climate change, China's internal political dynamics and the PRC's investments in the EU. For China, the EU member states are not sources of energy resources themselves, but they possess important and valuable technologies and know-how; they also present business opportunities for Chinese energy enterprises. There is no automatic convergence of interests between these the two political entities; however, energy presents a potentially fruitful area of cooperation for both the EU and China, including in terms of fighting climate change and building a low-carbon economy, and this is even more so the case with the Trump administration in charge in the U.S.

Key words: China, EU, energy policy, climate change, Chinese investments.

DOI: <<https://doi.org/10.32422/mv.1569>>.

ÚVOD

V roce 2003 Evropská unie (EU) a Čínská lidová republika (ČLR) povýšily své vzájemné vztahy na úroveň strategického partnerství. I přes řadu problémů se vzájemné ekonomické, kulturní a jiné druhy vztahů zintenzivňují a institucionalizují. Přestože zaznamenáváme řadu problémů způsobených rozdílným ideologickým zázemím obou politických entit, význam vztahů mezi EU a Čínou roste (srovnej Li 2016; Shambaugh 2004; Christiansen 2016). Poněkud stranou zájmu výzkumníků stojí spolupráce v oblasti energetiky. Pokud je vztah EU a Číny v oblasti energetiky zkoumán, je tomu tak zejména z hlediska rozličných strategií zajišťování energetických surovin u jejich producentů (například v Africe; viz Suchánek 2013). Méně je již v akademické oblasti reflektována problematika podoby energetické politiky mezi ČLR a EU.

Čína je obecně považována za aktéra, který v mezinárodních vztazích jedná pragmaticky, flexibilně a snaží se zejména bilaterální a multilaterální spolupráci naplňovat čínské národní zájmy (srovnej Shambaugh 2013; Sutter 2013). To se promítá i do čínské energetické politiky, která je dle vícera autorů vedena poměrně úzce definovanými strategickými zájmy zaměřenými na zajištění bezpečných a cenově dostupných dodávek energetických surovin naprosto nezbytných pro další úspěšný vývoj čínské ekonomiky (srovnej Jain 2014; Szulecki – Westphal 2018; Fermann 2014; Tunsjo 2014). Nicméně některým analýzám čínské zahraniční politiky chybí podrobnější vykreslení toho, že energetická politika Číny doma i v zahraničí není zaměřena pouze na zajištění energetické bezpečnosti, ale má také významný vnitropolitický komponent, neboť energetika je důležitou součástí postupující transformace celé čínské ekonomiky (prostřednictvím podpory inovací a nových technologií). Energetická politika má podle čínského vedení také přispívat ke stabilitě vlády Komunistické strany Číny (KS), neboť energetika významně přispívá k pokračující destrukci

životního prostředí v Číně, což je palčivý sociální i politický problém současné čínské společnosti. Čínské vedení očekává, že zvyšování energetické účinnosti, důkladnější implementace environmentálních regulací, lepší technologie a spolupráce na mezinárodních fórech v rámci boje proti klimatickým změnám povedou nejen k větší sofistikovanosti čínské ekonomiky, ale přispějí také ke zlepšování životního prostředí. Čínská strategie vůči EU je vedena poněkud odlišnými důvody než v případě tradičních zdrojů energetických surovin (Rusko, státy Střední Asie a Blízkého východu). Evropská unie hraje v čínské ekonomické strategii důležitou úlohu, neboť umožňuje čínskému režimu získávat zejména přístup k důležitým technologiím a *know-how*, ať již spoluprací na bilaterální a multilaterální úrovni, nebo pomocí čínských investic do energetického sektoru v EU. Čínská politika v oblasti energetiky (například ve spolupráci s EU) tak reflektuje jednak transformující se čínskou ekonomiku, jednak širší domácí a mezinárodněpolitické cíle této asijské velmoci (Gippner – Torney 2017; Kroeber 2016: kap. 8; Guo – Zusman – Moe 2014; Kaďousková 2013).

S ohledem na výše naznačené limity dosavadního výzkumu vztahů EU a Číny v oblasti energetické politiky je cílem této práce představit hlavní oblasti dosavadní spolupráce v oblasti energetiky mezi EU a Čínou, jakož i existující problematické oblasti. Studie čerpá převážně ze sekundárních zdrojů, ale podrobuje analýze i vybrané primární zdroje vyprodukované čínskými státními institucemi či institucemi EU. Struktura studie je následující: nejprve jsou stručně představeny hlavní kontury čínské energetické politiky a její proměny v čase, což nám poslouží jako základ pro další, analytickou část, neboť řadu aspektů čínsko-unijní spolupráce nelze náležitě uchopit bez znalosti čínských energetických a v návaznosti na to ani politicko-ekonomických specifik. Hlavní analytická část se skládá ze čtyř oddílů. V jejich rámci nejprve rozeberu základní oblasti dosavadní spolupráce, a sice institucionální spolupráci a rostoucí konvergenci politik EU a ČLR v boji proti změně klimatu. Následně se článek věnuje obecnější diskusi o energetické spolupráci EU a Číny z hlediska energetické bezpečnosti (*hedging*) a poukazuje na problematické aspekty dalšího rozvoje spolupráce. Závěrečná část pak pojednává o potenciálu dalšího rozvoje spolupráce mezi EU a Čínou.

ČÍNSKÁ ENERGETICKÁ POLITIKA A JEJÍ PROMĚNY

Čína je v současnosti největším spotřebitelem energií na světě, což je částečně dáno velikostí čínské populace, ale také strukturou čínské energetiky a čínské ekonomiky jako celku.¹ Mezi roky 1980 a 2011 čínská produkce i spotřeba energií vzrostla více než čtyřnásobně, zejména díky nebývalému rozvoji produkce spotřebního zboží ve východní a jihovýchodní Číně. Čína se například již v první polovině devadesátých let stala čistým dovozcem ropy, v současnosti je pak jejím vůbec největším spotřebitelem před USA (Tunsjo 2014: 99). Energetická náročnost čínské ekonomiky není výsledkem vysoké spotřeby energií na jednoho obyvatele (což činí přibližně 1/3 spotřeby průměrného Američana), ale vysoké spotřeby energií v průmyslu a výrobě. Zatímco spotřeba energií *per capita* je hluboko pod průměrem zemí OECD, energetická spotřeba na jednotku HDP je naopak čtyřnásobná (Delman – Odgaard 2014: 227). Ve tvorbě svého národního produktu se Čína dlouhodobě opírá o průmyslovou výrobu daleko více, než je tomu u srovnatelně bohatých států, nemluvě o nejrozvinutějších ekonomikách OECD. To má za následek, že významnými spotřebiteli energetických zdrojů jsou energeticky náročná odvětví jako hutnictví, papírenství, výroba stavebních hmot, petrochemický průmysl a podobně. Na jednotku HDP musí Čína vynaložit přibližně dvojnásobek energetických zdrojů než USA, Japonsko nebo státy EU. Významnou roli hraje také čínský energetický mix. Ze všech zásadních světových ekonomik je Čína nejvíce závislá na uhlí, což je dáno významnými čínskými zásobami této suroviny a rozvinutou infrastrukturou. Vysokou spotřebu rovněž negativně ovlivnil stavební boom posledních dvaceti let, při němž se nehlédlo na energetickou náročnost budov. Vysoká závislost čínské energetiky na uhlí, jež se podílí na

energetické spotřebě zhruba 75 procenty, znamená rovněž vysoké množství exhalací skleníkových plynů, zejména CO₂. Čína je od roku 2007 v absolutních číslech největším světovým producentem skleníkových plynů, nyní se podílí na globálních emisích jednou čtvrtinou (Kroeber 2016: 154).

Rychle rostoucí čínská ekonomika spolu s její stoupající energetickou náročností tak nepřinesly pouze zvyšování životní úrovně a stoupající roli Číny v globálním měřítku, ale také rapidní zhoršení životního prostředí (srovnej Shapiro 2002; Economy 2004). Již od počátku třetího tisíciletí se stále častěji objevují zprávy o tom, jak rychle se v Číně projevuje znečištění ovzduší, půdy, vody a potravin (Liu – Diamond 2005). Obyvatelé velkých čínských měst zejména v severní části země jsou po značnou část roku vystaveni znečištěnému ovzduší, které patří k nejhorším na světě; více než dvě třetiny vodních zásob v Číně je znečištěno tak, že požívání vody je nebezpečné pro lidské zdraví; zemědělská půda, a tedy i potraviny na ní pěstované jsou stále více znečištěny těžkými kovy; v řadě lokalit (ať již urbánních, či rurálních) byl zaznamenán dlouhodobě nadprůměrný počet případů rakoviny způsobené průmyslovým znečištěním (Shobert 2014: 49–51; Delman a Odgaard 2014: 223–225). Špatný stav životního prostředí má za následek více než tři čtvrtě milionu předčasných úmrtí, zejména kvůli znečištěnému ovzduší a vodě (Saich 2011: 365).

Environmentální degradace se v Číně poměrně rychle stala nejen ekologickým a zdravotním, ale také politickým problémem. Vzrůstající počet čínských občanů podnikal a podniká kroky, které mají lokální i centrální orgány donutit k tomu, aby zamezily vrůstajícím dopadům znečištění. Environmentální dopady čínského rozvoje se tak stávají častým předmětem sporů mezi státem a společností a environmentální problémy se nyní řadí k příčinám takzvaného oprávněného odporu (*rightful resistance*), který vede k demonstracím a dalším formám veřejného nátlaku na státní orgány v rámci existujících legálních norem (O'Brien – Li 2006). Stálé zhoršování životního prostředí doprovázející čínskou ekonomickou transformaci vedlo špičky komunistické strany k tomu, aby ve státní politice bylo více než kdy dříve akcentováno zlepšování životního prostředí, protože neřešení této problematiky by mohlo zásadně ohrozit legitimitu vládnutí komunistické strany. Rostoucí ekonomická výkonost Číny tedy nepřinesla pouze snahu o zajištění pravidelných dodávek energetických surovin za adekvátní ceny, ale také snahu vyrovnat se politicky s problémem, že jeden z důležitých cílů komunistické vlády (ekonomický růst a jeho energetická podpora) může jít proti cíli snad neméně zásadnímu, a sice udržení sociální stability a dostatečné legitimacy komunistické vlády. Proto se již čtvrtá generace čínského vedení v čele s generálním tajemníkem KS Číny Chu Ťin-tchae (Hu Jintao; v úřadu 2002–2012) snažila ustoupit od předcházející strategie ekonomického růstu za každou cenu a začala zavádět politiky, které měly obecně zvyšovat kvalitu života spolu s narovnáním geograficky nerovnoměrných dopadů čínského ekonomického rozvoje. V poslední dekádě se pak čínské vedení snaží kromě základní energetické bezpečnosti také zajistit, aby reforma energetického sektoru přispěla k zlepšení životního prostředí, a to i v mezinárodním měřítku.

Tento postupný příklon (alespoň z hlediska centrální vlády) k více environmentálně založené energetické politice z posledních let symbolizoval 19. sjezd KS z října 2017, kdy v hlavní řeči pronesené Si Ťin-pchingem (Xi Jinping) byl představen nový ideologický koncept „ekologické civilizace“ (viz Wang-Kaeding 2018). Již dříve Si Ťin-pching prohlásil, že čínským cílem má být taková forma rozvoje, při němž bude ekonomický rozvoj v harmonii s přirozeným prostředím lidské společnosti a bude tak možné zachovat přírodu v adekvátním stavu pro další generace (China Daily 2017a). Ve stejném projevu Si Ťin-pching prohlásil, že Čína bude nejen účastníkem, ale přímo vedoucím činitelem v mezinárodních iniciativách boje proti klimatickým změnám. Čínské investice do nových a čistších energetických zdrojů, rozvoj zelených technologií a spolupráce v environmentálních otázkách s ostatními důležitými hráči na mezinárodní scéně má být součástí

prohlubující se důležitosti Číny v mezinárodním prostředí. Spolu se zvyšující se čínskou angažovaností v bezpečnostních misích OSN a dalších multilaterálních iniciativách mají ohledy na ekologii symbolizovat posilující roli a také prestiž Číny na mezinárodní scéně (Xinhua 2017).

Do budoucna Čína vidí důležitou roli obnovitelných zdrojů. Přestože je zatím jejich podíl (navíc pokud od nich odečteme vodní elektrárny) na čínském energetickém mixu stále oproti uhlí malý, v absolutních číslech Čína vyrábí z obnovitelných zdrojů zdaleka nejvíce energie na světě (Mathews – Tan 2014; Jain 2014: 553). Čína je největším světovým investorem do technologií obnovitelných zdrojů a rovněž největším světovým producentem turbín pro větrné elektrárny a solárních panelů (Delman – Odgaard 2014: 231). Za poslední rok se čínské investice do zelených technologií vyšplhaly na 44 miliard dolarů (The Guardian 2018). Tento směr čínské energetické politiky je dán zejména snahou vymanit se ze stále velmi vysoké závislosti na uhlí. Podíl spalování uhlí na výrobě elektriny v posledních letech sice klesá, stále se však drží nad 70 procenty (srovnej IEA 2017: 64–74). Oprávněně se lze také domnívat, že i když bude Čína disponovat lepšími technologiemi a účinnějšími průmyslovými provozy, celkově bude rostoucí spotřeba energií přispívat k vysokému spoléhání na fosilní paliva, samozřejmě se všemi na to napojenými negativními externalitami (srovnej Shobert 2014). Základní cíle čínské energetické politiky byly představeny v roce 2016 jako součást národního pětiletého plánu na roky 2016–2020 (detailní údaje lze najít v Chinadialogue 2016).

Čína nečiní své kroky v oblasti obnovitelných zdrojů a jejich podpory pouze jako důležitou součást cesty ke kvalitnějšímu životnímu prostředí, ale sleduje tak i své energeticko-bezpečnostní i obecně ekonomické zájmy. Na příští léta vyhlásilo čínské vedení rozsáhlý program modernizace čínské ekonomiky, v němž mají technologické inovace a moderní technologie hrát ústřední úlohu v transformaci čínského ekonomického modelu. Čínská lidová republika chce dosáhnout takové ekonomiky, kde rozhodujícím faktorem růstu nebude export výrobků s nízkou přidanou hodnotou, infrastrukturní investice a levná pracovní síla, ale naopak služby, špičkové technologie a inovace (srovnej Shambaugh 2016: 44–49). Čína chce do poloviny příštího desetiletí dosáhnout světové vyspělosti v několika zásadních technologických odvětvích současné doby (robotika, mikročipy, technologie obnovitelných zdrojů, letectví, lodě nové generace, elektromobily, nové druhy materiálů). Čína se sice stále technologicky zlepšuje, nemusí tolik importovat technologie ze zahraničí, ale stále v řadě oblastí závisí na vyspělejších ekonomikách. V tomto ohledu je čínská strategie srovnatelná s německým plánem budování „průmyslu 4.0“, ale s daleko větší rolí státu, zejména v obchodní sféře a výzkumu (srovnej The Economist 2017a; Heilmann 2017: 352–356). Právě tyto snahy čínského vedení pak určují řadu aspektů energetických vztahů mezi ČLR a EU.

VZTAHY EU A ČÍNY V ENERGETICKÉ POLITICE: OBLASTI SPOLUPRÁCE A HLAVNÍ PŘEKÁŽKY

V následujících oddílech se budu postupně věnovat jak oblastem znamenajícím pokrok pro energetickou spolupráci mezi Čínou a EU, tak těm, které přinášejí rizika a možné překážky. V prvním případě jde o dlouhodobý a posilující trend institucionální spolupráce, při níž EU a Čína vytvořily hustou síť multilaterálních institucí, projektů, iniciativ pokrývajících velkou oblast energetiky. V posledních letech sílí rovněž spolupráce EU–Čína na poli boje proti klimatickým změnám, zejména v období Trumpova prezidentsví, což bude předmětem dalšího oddílu. Oblast energetických investic, jak uvidíme níže, představuje pro energetickou spolupráci jak pozitivní, tak potenciální překážky, hlavně ve formě rostoucí ostražitosti evropských států vůči významným čínským investicím do energetického sektoru. V poslední sekci této analytické části ukážu, že energetická politika Číny i EU je potenciálně ohrožena několika problémy jak zahraničněpolitického, tak vnitropolitického charakteru.

Institucionalizace energetické spolupráce mezi EU a ČLR

Jak již bylo zmíněno v předchozí části, energetická politika Číny má významný mezinárodněpolitický i vnitropolitický komponent. Navenek se Čína chce angažovat v boji proti klimatickým změnám a také si zajistit dostatek dodávek energetických surovin, jakož i přísun technologií a investic pro modernizaci svého průmyslu pro dosažení environmentálních cílů. Z hlediska domácího vývoje je pro Čínu zásadní posílení legitimacy vlády komunistické strany redukcí environmentálních škod svého rozvojového modelu. Ve všech těchto aspektech je pro Čínu potenciálně přínosná rozvíjející se spolupráce v oblasti energetiky s Evropskou unií. Spolupráci Číny s EU v tomto ohledu můžeme rozdělit na několik oblastí. Jde o institucionální spolupráci v rámci dialogu EU–Čína, bilaterální diplomacii Číny vůči členským zemím Evropské unie, diplomatické iniciativy v oblasti boje proti změně klimatu na půdě mezinárodních organizací a v neposlední řadě o aktivity čínských korporací a firem na evropské půdě.

Diplomatické vztahy EU a Číny byly navázány v sedmdesátých letech 20. století. První intenzivnější spolupráce začíná v osmdesátých letech 20. století, nicméně mezi lety 1989 a 1994 byla utlumena v negativní reakci evropských států na masakr na náměstí Nebeského klidu v červnu 1989. Přibližně od roku 1995 počíná daleko intenzivnější spolupráce, která byla v roce 2003 povýšena na strategické partnerství. Wong označuje toto období jako „líbáňky“, při nichž panovalo oboustranné přesvědčení, že vzájemné vztahy budou následovat trajektorii zvyšující se spolupráce tak, jak to vyhovuje zájmům i identitám obou aktérů (Jorgensen – Wong 2016). Od poloviny první dekády nového tisíciletí dochází k jistému „vystřízlivění“ obou stran. Unijní státy dávají stále více najevo své znepokojení pokračující autoritářskou politikou ČLR (a některými jejími ekonomickými praktikami), na druhé straně Čína signalizuje frustraci ze stále malé akceschopnosti a integrity diplomatické pozice EU ve světě (srovnej Li 2016). Přesto poslední zásadní společný dokument *EU–Čína 2020: Strategická agenda pro vzájemnou spolupráci* z roku 2013 nastiňuje ambiciózní cíle v oblastech udržování míru a bezpečnosti, zvyšování životní úrovně a posilování strategií udržitelného rozvoje (European Council 2013). Ve vztahu EU a Číny lze odhalit tři strategické cíle, které je spojují: 1) udržení a posilování multipolarity globálního mezinárodního systému, podpora multilateralismu; 2) posílení pozic obou entit na mezinárodní scéně; 3) řešení globálních problémů takovým způsobem, který jak EU, tak Čína preferují (Li 2016: 14–15).

V červnu 2016 byla během summitu G20 v Pekingu podepsána *Mapa energetické spolupráce (EU-China Energy Roadmap)* pro roky 2016–2020. Dokument se hlásí k obecné strategické kvalitě čínsko-unijních vztahů, přičemž vyzdvihuje společné výzvy a cíle EU a ČLR v oblasti energetiky (European Commission 2018a). Dokument aspiruje na postupný přechod na nízkouhlíkovou ekonomiku s vysokým podílem obnovitelných zdrojů na energetickém mixu a častějším zaváděním „čistých“ technologií do běžného života. Dokument vyzdvihuje zejména tyto oblasti: a) oblast nabídky (snižování importu a posilování energetické bezpečnosti, nasazení většího počtu obnovitelných zdrojů, používání chytrých sítí – *smart grids*, jaderná bezpečnost, pokročilé technologie spalování fosilních paliv); b) oblast poptávky/spotřeby (restrukturalizace přenosové soustavy, zlepšení tržních podmínek na trzích s energiemi, energetické standardy spotřebního zboží a nemovitostí, zvyšování energetické účinnosti); c) ostatní témata (cenová politika, posilování mezinárodní spolupráce, používání tržních mechanismů pro dosahování environmentálních cílů; viz European Commission 2016).

Pravděpodobně nejdůležitějším nástrojem energetické spolupráce mezi EU a Čínou na vysoké politické úrovni je *Energetický dialog EU–Čína*, zahájený v roce 1994, který patří mezi více než padesát sektorových dialogů v rámci rozvoje vzájemných vztahů, avšak je jedním z nejvýznamnějších (Knodt – Peifer – Lai 2015: 13–18; Zhang 2017: 15). Zatím poslední kolo Energetického dialogu se konalo v létě 2017 v Bruselu. Tato setkání se uskutečňují v rámci mnohem širěji pojatého čínsko-unijního summitu. Kromě politických

a ekonomických hráčů se dialogu účastní aktéři z oblasti neziskových organizací nebo akademické sféry. Energetický dialog má pět hlavních programových oblastí: obnovitelné zdroje, chytré přenosové sítě, energetickou účinnost ve stavebnictví, nové technologie využití uhlí v energetice, jadernou energetiku a právo v oblasti energetiky (blíže viz Zhang 2017: 18–21).

Rok 2012 znamenal v několika ohledech kvalitativní posun v energetické spolupráci EU a ČLR. Poprvé se sešlo čínsko-unijní Setkání na vysoké úrovni pro oblast energetiky (*China-EU High Level Energy Meeting*) za účasti zástupců Evropské komise (včetně jejího předsedy Josého Manuela Barrosa), ministrů pro energetiku 27 členských států a zástupců čínské strany (zejména v té době vicepremiér a současný premiér čínské vlády Li Keche-čchiang /Li Keqiang/). Výsledkem těchto jednání byly dvě nové iniciativy, jedna v oblasti energetické bezpečnosti a druhá zaměřená na energetické aspekty urbaního rozvoje. *Společná deklarace o energetické bezpečnosti* mezi EU a Čínou, uzavřená v Bruselu v květnu 2012, zdůrazňuje důležitost energetické bezpečnosti pro ekonomický rozvoj a zároveň pro řešení problematiky klimatických změn a udržitelného rozvoje. Obě zúčastněné strany v dokumentu vyzdvihují nutnost reagovat na nestabilní prostředí globálního trhu s energetickými komoditami, a to zejména „*diverzifikací zdrojů, cest a druhů energetických dodávek*“ (European Commission 2012). Toho má být dosaženo v součinnosti budováním dobře regulovaných, a přesto kompetitivních trhů s energiemi, podporou obnovitelných zdrojů a nízkouhlíkové ekonomiky a v neposlední řadě důsledným multilaterálním a mezinárodní spoluprací v rámci IEA, OSN, G20 apod. Obecně tento stručný dokument velmi zdůrazňuje roli obnovitelných zdrojů, energetickou účinnost a bezpečnostní, zdravotní a environmentální standardy ve všech oblastech energetiky. Několik pasáží *Společné deklarace* hovoří o nutné spolupráci v oblasti technologií a inovací v energetickém sektoru. Jako zásadní instituce pro prosazování výše uvedených cílů dokument uvádí každoroční Energetický dialog EU–Čína, Centrum pro čisté technologie (*EU-China Clean Energy Centre – EC2*), ustavené v roce 2010 (viz EC2 2015), a Institut pro čisté a obnovitelné zdroje (ICARE).

Dalším důležitým projektem energetické spolupráce je *Partnerství pro urbanizaci*, které bylo zahájeno v Bruselu v květnu 2012. Urbanizace je zásadním procesem reformní etapy. Intenzivní proces přechodu lidí na život ve městech přináší kromě řady pozitiv také náročné výzvy, například právě v oblasti energetiky. Centrální vláda již řadu let podporuje na mnoha úrovních čínského vládnutí zakládání lokálních experimentů a pilotních programů, častokrát zaměřených na podporu ekologie a udržitelných způsobů života urbaní společnosti. To má napomoci ekonomické transformaci, ale také slibuje důležité ekonomické příležitosti pro místní orgány, čínské státní i soukromé investory a rovněž investory zahraniční (srovnej Heilmann 2017: 375–380). Mezi důležité výsledky patřilo uzavření dvanácti smluv o partnerství mezi čínskými a evropskými městy (Zhang 2017: 16). Spolupráce na úrovni měst se dále prohloubila vznikem Fóra starostů (*Eu-China Mayor Forum*), které slouží pro výměnu názorů a zkušeností představitelů místních samospráv (EC2 2015: 15). Jedním z příkladů projektů v rámci spolupráce v řešení problému urbanizace patří oblasti budování takzvaných chytrých a zelených měst (*EU-China Smart and Green City Cooperation*), kterého se dnes účastní na třicet čínských municipalit.

Nutno podotknout, že institucionalizace energetické spolupráce skýtá řadu výhod od nacházení většího porozumění pro názory druhé strany přes implementaci konkrétních projektů po vytváření hustší sítě komisí, fór, výborů a iniciativ. Institucionální spolupráce však stále čeká na naplnění svého potenciálu.² Některé z vytvořených institucí a veřejných fór pronásleduje nízká úroveň aktivity. Institucionální zázemí energetické spolupráce je rovněž poměrně roztržštěné, chybí pravidelná setkání s rozhodovacími pravomocemi na vládní úrovni (povětšinou jde o expertní tělesa). Důraz je kladen na dialog, výměnu informací a zkušeností, a tudíž je výsledkem zatím pouze málo konkrétních projektů, jako je tomu u bilaterální spolupráce mezi ČLR a některými členskými státy EU. Jak ukazují

průzkumy mezi účastníky energetické institucionální spolupráce mezi EU a Čínou, převažuje názor, že praktické výsledky institucionálního dialogu zůstávají za očekávanými (Knodt – Piefer – Lai 2015).

Čína, EU a dohody o boji proti klimatickým změnám

Reagovat na současné a budoucí klimatické změny způsobené člověkem je jeden z hlavních úkolů současnosti. Státy EU od počátku deklarovaly, že budou následovat a implementovat ambiciózní cíle v rámci *Rámcové úmluvy OSN proti změně klimatu* (1992), což odpovídá vysoké úrovni ochrany životního prostředí v unii. Unijní emise skleníkových plynů mají do roku 2030 poklesnout o 40 procent (dle úrovně z roku 1990) a podíl obnovitelných zdrojů na energetické spotřebě má být 27 procent (Euractiv 2018). Naopak Čína byla poměrně dlouho spíše vlažným účastníkem globálního dialogu a mechanismů, které mají zabránit škodám, k nimž změna klimatu významně přispěje. Jorgensen a Wong píší o tom, jak důležitou roli ve vztazích EU–Čína hrají rozdílné identity a jejich interpretace aktéry samotnými. Čína se stále považuje za rozvíjející se zemi, která má právo růst (a tudíž vypouštět více emisí než vyspělejší státy) a má také právo na pomoc od vyspělejších ekonomik (Jorgensen – Wong 2016: 65–67). Rozvinuté ekonomiky by měly v současnosti nést hlavní podíl na nákladech nutných pro vyrovnání se změnou klimatu, neboť svou environmentálně nejrizikovější fázi rozvoje již překonaly před několik desetiletími a samy rovněž přispívají ke znečištění v rozvojových ekonomikách. Je třeba mít na paměti, že zahraniční investoři a korporace přispívají ke znečištění životního prostředí v Číně, neboť do této země přesunuly řady svých provozů (Saich 2011: 371; Liu – Diamond 2005).

Výše nastíněné faktory významně determinovaly čínské jednání během klimatického summitu v Kodani v roce 2009, kde měla být původně uzavřena průlomová dohoda mezi rozvíjejícími se a rozvinutými ekonomikami o plánu vyrovnat se se změnou klimatu v návaznosti na již nedostačující Kjótský protokol (1997). Čína byla nakonec jedním z důležitých států, které odmítly jakékoliv závazky z případné dohody (spolu například s Indii), poukazující na nedostatečnou snahu bohatých zemí zavázat se k dostatečně robustnímu finančnímu rámci, který by měl pomoci překonat nebezpečí změny klimatu pro chudší, stále se rozvíjející se země. Tuto čínskou neústupnost interpretovaly hlavně západní státy jako důkaz čínské neochoty plnit roli odpovědné velmoci při řešení globálních problémů (Delman – Odgaard 2014). Na druhou stranu jednání v Kodani, přestože nakonec neúspěšná, signalizovala vzrůstající roli Číny v rámci klimatickým jednání na globální úrovni a rovněž zřetelně prokázala, že čínské vedení jistě nepopírá zásadní fakt klimatických změn. Také je třeba přičíst určitou legitimitu čínskému názoru, že škodlivé exhalace jsou historicky do velké míry dílem skupiny nyní nejvyspělejších států a že rozvíjející se státy za ně nemohou nést stejnou míru odpovědnosti (tento názor sdílí i řada jiných zemí; srovnej Shobert 2014: 57–59).

Se změnou pohledu na závažnost problematiky ochrany životního prostředí v čínské politice přinesla poslední léta také více čínské aktivity na poli multilaterálním. Tento trend zvyšujícího se čínské zájmu o otázky životního prostředí (spolu s tím, jak jej využít ekonomicky) jde ruku v ruce s postupně klesajícím americkým vlivem v této oblasti. Do nástupu Donalda Trumpa do funkce amerického prezidenta byly čínské energetické cíle poměrně v souladu s představami Obamovy administrativy, což vyvrcholilo jejich vzájemným podpisem pod Pařížskou dohodu, která se má stát pokračovatelkou Kjótského protokolu z roku 1997. Protokol byl již dlouhodobě považován za nedostatečný, zejména kvůli tomu, že se některé významné státy, jako například USA, jeho závazků nezúčastnily spolu s řadou rozvojových zemí v čele s Čínou. Konečnou dohodu v Paříži podepsalo 195 států včetně všech klíčových zemí. Cílem dohody měl být konsenzus ohledně přijetí takových kroků, které v budoucnosti úspěšně povedou k regulaci vypouštění skleníkových plynů, tak aby vzrůst globální teploty nepřekročil dva stupně Celsia v porovnání s dobou před průmyslovou revolucí, i když ambicióznější cíle jsou vítány (European Commission 2018a). Toho by

mělo být dosaženo nastavením závazných cílových hodnot emisí skleníkových plynů pro jednotlivé státy (tyto cíle si státy stanovují samy a mají podléhat pravidelné revizi každých pět let). Postupně by se tak měl vyrovnávat poměr mezi nadbytečnými antropogenními emisemi CO₂ a přirozenými absorpčními schopnostmi oceánů a lesních porostů.

Dále je v dohodě obsažen mechanismus finanční pomoci chudším zemím, aby byly schopny se s problémy změny klimatu adekvátně vypořádat, přičemž platí, že negativní důsledky způsobené klimatickými změnami nejvíce ohrozí státy pobřežní, ostrovní a chudší. Tento problém tvořil jeden z hlavních sporných bodů mezi bohatými státy a státy rozvíjejícími se v předcházejících kolech klimatických jednání v Kodani, Cancúnu (2010), Durbanu (2011) a Dauhá (2012). V rámci Pařížské dohody se bohatší státy zavázaly přispívat 100 miliardami USD ročně nejpozději od roku 2020 a udržet tuto úroveň financování nejméně do roku 2025 (European Commission 2018b; BBC 2017). Nicméně díky snaze o nalezení co možná nejširšího základu pro konsenzus všech zúčastněných států jsou nakonec právně závazné pouze celkové cíle paktu. Konkrétní cíle jednotlivých států jsou dobrovolné. Naplňování paktu bude kontrolováno periodicky a lze nyní pouze spekulovat, jaký vliv na skutečné plnění cílů Pařížské dohody bude dohlížitelství mechanismu opravdu mít. Přesto bylo dosaženo důležitého pokroku, když v roce 2016 v rámci summitu G20 v Chang-čou (Hangzhou) jak Čína, tak Spojené státy (ještě v době vlády Obamovy administrativy) Pařížskou dohodu ratifikovaly.

Nová americká administrativa prezidenta Donalda Trumpa nicméně od Pařížské dohody odstoupila, neboť podle jejího názoru povede dodržování závazků smlouvy k „ohrožení pracovních míst ve Spojených státech“ (The Guardian 2017a). Podle Trumpa je špatné, aby američtí pracující dopláceli na řešení problematiky životního prostředí v cizích státech. Spojené státy nevyklučují podobný typ závazku do budoucna, musí být však vyjednaný s větším ohledem na podstatné americké zájmy (což vzápětí odmítly některé významné státy EU). Trumpova vláda i jinak dává najevo, že environmentální otázky nebudou patřit mezi její priority. Podle řady komentátorů krok USA ohrozí implementaci globální kontroly skleníkových emisí a rovněž přispěje k dalšímu poklesu americké prestiže, přestože závazky na snižování emisí jsou v pařížské dohodě nastaveny jako dobrovolné. Americké závazky na snižování emisí však původně představovaly celou pětinu celkových emisí, které mají být podle dohody do roku 2030 eliminovány. Spojené státy tak mohou působit jako stát neschopný se výzvám spojeným se změnou klimatu postavit nebo také jako stát, který odmítá spolupracovat a činit přijatelné kompromisy. Obě dvě interpretace amerických kroků mohou vést ke zpochybňování americké vedoucí role v řešení globálních otázek. Navíc neochota k většímu pokroku v oblasti životního prostředí může mít pro USA ekonomické důsledky, neboť do budoucna jde o jeden z ekonomicky nejperspektivnějších oborů.

V posledních několika letech se stále zřetelněji ukazuje, že právě EU a Čína namísto USA budou patřit mezi lídry dekarbonizace, používání obnovitelných zdrojů a investic do ekologicky šetrných technologií. Již v létě 2015, tedy přibližně půl roku před uzavřením Pařížské dohody, se ČLR a EU na závěr bilaterálního summitu zavázaly, že budou více spolupracovat v boji proti změnám klimatu a budou se snažit dosáhnout závazných cílů během nadcházejících vyjednávání. To bylo ještě v době, kdy Čína v této oblasti dosáhla několika důležitých dohod s USA za Obamova prezidentství a zdálo se, že EU bude hrát na tomto poli spíše druhořadou úlohu (Froggatt – Tomlinson – Hein 2015). Nástup Donalda Trumpa však tento směr čínské energetické diplomacie do velké míry zhatil, a tak je logické, že EU bude naopak v této oblasti hrát roli nejdůležitějšího partnera Číny. K tomu, aby se tandem EU–Čína stal hnacím motorem energetické revoluce 21. století, se podle mnohých schylovalo již v polovině minulých dekad, situace se však zkomplikovala příchodem globální finanční krize, vzájemnými obchodními spory (například o dovoz čínských solárních panelů) a ztroskotáním jednání na klimatickém summitu v Kodani roku 2009. V posledních letech strategickým význam spojení EU a Číny v globální politice

boje proti klimatickým změnám roste, neboť Čína si je více vědoma nutnosti reformovat svoji energetickou politiku, což je pro řadu jejích vnitropolitických cílů zásadní. Po Trumpově nástupu do funkce prezidenta USA se významně snížila šance, že spolupráce se Spojenými státy může Číně v naplňování těchto cílů významněji pomoci.

Několik dní před Trumpovou inaugurací (leden 2017) vystoupil s důležitým projevem čínský prezident Si Ťin-pching na setkání ekonomických elit v Davosu a prohlásil, že Čína jednoznačně podporuje implementaci klimatické dohody, spolu s posilováním čínské přítomnosti v globálním prostředí (The Economist 2017b). Dále na půdě OSN v Ženevě Si prohlásil, že Pařížská dohoda je „*milníkem v historii boje proti změně klimatu a je třeba zajistit, aby její naplnění nebylo zmařeno*“ (Xi 2017). Hlavní čínský vyjednávač pro otázky klimatu (a bývalý dlouholetý ředitel čínské Agentury na ochranu životního prostředí) Sie Čen-chua (Xie Zhenhua) vyzval k hlubší mezinárodní spolupráci pro dosažení tohoto cíle a podobně jako čínský prezident vyzdvihl ambicióznost čínských cílů, zejména závazek, že Čína sníží objem emisí na jednotku HDP o 60–65 procent do roku 2030 oproti úrovni roku 2005 (Chinadaily 2017b). I když čínští představitelé vyjadřovali důvěru v to, že Trump svoji rétoriku proti Pařížské dohodě zmírní, po odstoupení USA od této mezinárodní smlouvy začali ještě více zdůrazňovat její důležitost pro globální rozvoj. Evropská unie a Čína společně oznámily, že naplňování dohody, byť bez Spojených států, je naprosto zásadní. Uspokojivé řešení otázky změny klimatu je otázkou „národní bezpečnosti“ (Tamtéž). Komisař pro energetiku a otázky klimatu Miguel Arias Cañete prohlásil, že je třeba, aby se EU a Čína chopily příležitosti vést nový globální trend přechodu k nízkouhlíkové ekonomice, využívání obnovitelných zdrojů a investic do zelených technologií (The Guardian 2017c).

Aktivní účast Číny při určování směru multilaterálních iniciativ v oblasti boje proti změně klimatu bude s velkou pravděpodobností posilovat její prestiž na mezinárodní scéně a podporovat její *soft power*. Na rozdíl od jiných způsobů, které by sice zvyšovaly čínskou *soft power*, ale jsou z řady důvodů pro současné čínské vedení *non sequitur* (občanská práva a svobody, politická liberalizace, rychlejší odbourávání stále existujících překážek přístupu zahraničních investorů do strategických čínských ekonomických sektorů), environmentální politika nemá přímý dopad na politické uspořádání ČLR (právě naopak, její zanedbávání již má politické důsledky). V případě úspěšné implementace čínské klimatické politiky to pozitivně ovlivní nejen řadu oblastí energetiky a obecně ekonomiky, ale také to podpoří dlouhotrvající snahu, aby byla Čína přijímána ostatními důležitými globálními aktéry jako úspěšná a odpovědná velmoc (srovnej Wang-Kaeding 2018). „Klimatická koalice“ mezi EU a ČLR by do budoucna mohla také přispět ke snaze unijních členských států vyvažovat postupný příklon Trumpovy administrativy k unilateralismu (srovnej Heilmann 2018). To bude do velké míry záviset na tom, jak se čínské vedení vypořádá s problémem implementace ambiciózních environmentálních cílů (viz předposlední část článku).

Energetické investice Číny v EU

Čínské investice do energetického sektoru v EU jsou součástí několika iniciativ v rámci čínské energetické politiky, a to posilování státních korporací a jejich zahraničního ekonomického vlivu, zvyšování dostupnosti nových technologií, podpory domácích producentů a obecněji přispívání k environmentálním a klimatickým cílům. Členské státy EU se naopak snaží lákat investice do svých ekonomik i mimo oblast jejich tradičních poskytovatelů, což se zintenzivnilo po příchodu globální finanční krize (2007–2009). Po vysokém nárůstu čínských investic se naopak státy EU snaží v současnosti zajišťovat proti některým negativům tohoto trendu, neboť energetické zdroje, technologie a infrastruktura jsou považovány každým státem za strategické (Konrad – Kostka 2017). Na druhou stranu členské země nechtějí čínské subjekty od investování v EU zcela nebo zásadně odradit.

Jednou ze součástí obecné čínské energetické strategie je kontrola nejen zdrojů nerostných surovin a jejich dodávek, ale také snaha mít větší podíl na zásadních technologiích, které budou determinovat budoucí vývoj tohoto odvětví.³ To se snoubí s další strategickou prioritou administrativy Si Ťing-pchinga, a to udělat z ČLR technologickou velmoc, zejména v prudce se rozvíjejících oborech počítačových technologií, cloudových služeb nebo analýzy dat. Mezi tyto technologie také patří technologie řady oborů, které pomáhají ve snaze o dosažení menší zátěže životního prostředí. Podle některých dnešních odhadů bude Čína v blízké budoucnosti dominovat žebříčku zemí investujících do obnovitelných zdrojů (The Guardian 2017a). Již v současnosti je Čína významným producentem výrobků, které se používají v energetice obnovitelných zdrojů. Ve snaze o dosažení výše naznačených cílů jsou státy EU pro Čínu důležitým partnerem, neboť investice do technologicky vyspělých firem pomůže Číně získat potřebné postupy, technologie a *know-how*, jak zajistit svoji energetickou bezpečnost, a nemalé finanční benefity (Liedtke 2017).

Celkově se objem čínských investic v Evropě rychle zvyšuje: investice za rok 2017 dosáhly 65 miliard eur oproti pouhým dvěma miliardám v roce 2010. Pouze mezi lety 2016 a 2017 se čínské investice v EU zvýšily více než dvojnásobně (z 33 na 65 miliard eur; Seaman – Huotari – Otero-Iglesias 2018). Čínské investice začaly rychle růst po kulminaci negativních efektů globální finanční krize v EU, kdy řada vlád a firem neměla na investice dost prostředků nebo je směřovala jinam. Předpokládaný objem potřebných, ale nerealizovaných domácích investic v EU se vyšplhal přes 300 miliard eur (Financial Times 2018). Jedním ze zmiňovaných důvodů atraktivity investic v Evropě mezi čínskými investory je vysoká míra podpory udržitelného rozvoje a obnovitelných zdrojů. Seznamování s novými technologiemi a metodami řízení podniků slouží čínským investorům nejen k expanzi na zahraničních trzích, ale také k vylepšování své pozice mezi domácí konkurencí (Gippner – Torney 2017: 655–657). Tomu v posledních letech odpovídá vlna technologických investic v postkrizové Evropě, několik významných investic na poli průmyslových podniků dodávajících důležité komponenty pro výrobu energií z obnovitelných zdrojů (srovnej Dan 2012).

Zvyšující se objem čínských přímých zahraničních investic v Evropě stojí rovněž za vzrůstající obzřetností evropských států vůči investiční politice asijského giganta. Roste počet hlasů, které volají po tom, aby se unijní státy účinněji bránily soustředěným a zvyšujícím se čínským investicím zejména v technologickém a energetickém sektoru, neboť to představuje ohrožení evropské technologické vyspělosti vůči čínské konkurenci. Čínské podniky s otevřenou či skrytou vládní podporou mohutně nakupují podíly v evropských společnostech, což jim umožňuje dostat se k technologiím, které jsou výsledkem dlouhodobého výzkumu, vývoje a praktických znalostí evropských firem. Dalšími problematickým bodem je sepětí čínských firem se snahou čínského státu prostřednictvím investic a akvizic budovat v Evropě vlastní politický kapitál a *know-how*.⁴ Stejně palčivě je v EU vnímáno stále nedostatečně transparentní ekonomické prostředí v ČLR, kvůli němuž stále existují v řadě sektorů významné bariéry pro vstup evropských firem na tamní trh (například ve finančnictví nebo právě energetice). Samostatnou kapitolou jsou pak kritické hlasy, které varují před zásadním podílem ČLR a jejích firem na energetické infrastruktuře, například v jaderném průmyslu. Investice do něj evropské státy posuzují přísněji než investice v oblasti obnovitelných zdrojů (Turcsanyi 2017).

Německo je cílem největšího objemu čínských investic, a není proto náhoda, že právě v této zemi se vede intenzivní debata o výhodách a rizicích čínských investic. Německo proto přijalo zákon, který umožňuje politické reprezentaci zabránit investicím třetích zemí do firem disponujících vyspělými a zároveň strategickými technologiemi tehdy, pokud by měla být výsledkem kontrola více než pětadvacetiprocentního podílu v dané firmě (Handelsblatt 2018). Ale i řada jiných států volá po právních úpravách, které by v případě potřeby dokázaly efektivně zabránit takovým investicím a pokusům o převzetí, kde by byla oprávněná obava o národní bezpečnost či podezření z nekalé konkurence. Na základě

formální žádosti několika členských zemí představila v roce 2017 Evropská komise návrh komplexního legislativního opatření, které má zajistit adekvátní obranu před takovými investicemi, které by dlouhodobě poškozovaly evropskou ekonomickou výkonnost. Mělo by jít o jistý druh screeningového mechanismu, který by dokázal analyzovat potenciálně nebezpečné investice pro strategické zájmy zemí EU.

Proti obdobným opatřením se však také zvedají varovné hlasy, například od některých malých a středních členských států a samozřejmě od zastánců otevřených trhů a kritiků posilování protekcionismu v mezinárodním obchodě.⁵ Státy jako například Polsko, Česká republika a Maďarsko by se rády a intenzivněji chtěly účastnit projektů čínské Nové hedvábné stezky, od nichž si slibují investice především do infrastruktury. Postoj zejména postkomunistických zemí vůči čínským investicím lze chápat jako případ *hedgingu* v energetické politice, neboť je zde viditelná snaha o diverzifikaci investic, částečně ovlivněná nejistotou o budoucnosti unijních energetických trhů v souvislosti s nekonzultovanými kroky některých velkých členských států (například německá *Energiewende*). Tomu také odpovídá odpor některých postkomunistických států vůči implementaci výsledku Pařížské dohody a snaha o redukci klimatických cílů, například v oblasti podpory uhelnému sektoru a zvýšení počtu emisních povolenek (Polsko), nebo o faktické omezení ambiciózních cílů energetické účinnosti v průmyslu (případ České republiky; viz Neslen 2017; Gippner – Torney 2017: 654).

Obdobný problém přináší některé obchodní spory mezi EU a Čínou, které mohou potenciálně ohrožovat budoucí energetickou a následně i klimatickou spolupráci. Čína je největším světovým exportérem solárních panelů, přičemž jen objem obchodu s tímto produktem s Evropskou unií dosahoval více než 20 miliard eur. Evropská komise v roce 2013 po dvouletém šetření rozhodla, že Čína exportuje solární panely do států unie za dumpingové ceny (podle jejích odhadů celých 88 procent pod normální tržní cenou), navíc s podporou státu pro soukromé subjekty, které je vyvážejí. Proto bylo rozhodnuto o uvalení dovozních cel na solární panely z Číny, a to i přesto, že některé členské státy byly proti (BBC 2013). Tyto antidumpingové kroky a sankce Evropská komise opět potvrdila v roce 2016, i když členské státy rozhodly na počátku roku 2017, že platnost antidumpingových cel na solární panely z Číny bude zkrácena na rok a půl, namísto plánované platnosti těchto opatření až do roku 2019.

Zájmová sdružení podporující větší využívání obnovitelných zdrojů volají po ambicióznějších cílech energetické politiky EU oproti cílům současným; hlavním argumentem jsou stále klesající ceny solárních panelů, turbín pro větrné elektrárny a obdobných technologií, což činí v dlouhodobém výhledu elektřinu z těchto zdrojů ekonomicky výhodnější. Čína v loňském roce investovala 86,5 miliardy USD pouze do solárních elektráren, zatímco celá EU investovala do obnovitelných zdrojů přibližně 40 miliard USD (Euractiv 2018). Podle zastánců více deregulovaného trhu s těmito produkty je jednou z možností, jak podpořit růst obnovitelných zdrojů v EU, odstranění importních překážek pro čínské solární panely. Pro státy EU mohou sloužit obnovitelné zdroje jako nástroj *hedgingu* proti nástrahám mezinárodního trhu s energetickými surovinami (Szulecki – Westphal 2018: 183–184). Vzniká zde prostor nejen pro čínskou expanzi do tohoto sektoru, ale také to skýtá řadu příležitostí pro evropské společnosti (Tamtéž: 185).

Zajišťování rizik a problémy ČLR v oblasti energetické politiky vůči EU

V případě čínské energetické politiky vůči EU nelze hovořit o nějakém jednostranně orientovaném přístupu, což umožňuje náležitě označit energetickou politiku Číny jako případ *hedgingu*. Při této strategii se konkrétní aktér snaží pomocí řady nástrojů minimalizovat rizika spojená s určitou oblastí mezinárodních vztahů, ať již ekonomických, politických, environmentálních, či bezpečnostních. Evelyn Gohová (2005) popisuje *hedging* jako vhodnou politiku v takových případech, kdy jsou státy vystaveny nejistotě, která neumožňuje se jednoznačně přiklonit k jednodušším alternativám, jako je například neutralita,

balancování, nebo naopak bezvýhradná spolupráce. V oblasti mezinárodních vztahů se například o strategii zajišťování hovoří v posledních letech výrazně v souvislosti s politikou menších asijských států vůči Číně. Tyto státy nechtějí otevřeně vyvažovat čínský růst (*hard* nebo *soft balancing*), ale také se chtějí pojistit proti negativním vlivům přílišné ekonomické závislosti na této asijské velmoci.

V případě energetické politiky obecně se navzájem mísí ekonomické důvody s požadavky národní bezpečnosti a je častokrát nutné rozdílné preference spojené s těmito oblastmi vyvažovat (srovnej Fermann 2014: 25–27). *Hedging* obnáší investici času a prostředků do zajištění energetické bezpečnosti mnohostrannou bilaterální a multilaterální spoluprací, zároveň však tato strategie zahrnuje kroky, které představují obranu před případnou absencí kooperace či jejím selháním. Znamená na jednu stranu integraci do multilaterálních fór a zohledňování energetické bezpečnosti v tradiční diplomacii (institucionalizovaný energetický dialog s EU a jeho součástí, spolu s pokračujícím mezinárodním angažmá v globálních klimatických iniciativách), na straně druhé Čína posiluje přítomnost v energetickém byznysu po celém světě včetně EU spolu s podporou čínským státním korporacím při jejich investiční expanzi. Čína nediverzifikuje pouze energetické zdroje, ale také způsoby jejich využití, k čemuž jí slouží spolupráce s entitami, jako je EU, která ač nedisponuje dostatečným potenciálem v oblasti energetických surovin, skýtá pro ČLR vítaný zdroj technologií, *know-how* a manažerských postupů v oblasti energetiky.

V čínském přístupu k energetické spolupráci můžeme na obecné rovině sledovat strategii zajišťování se vůči potenciálním rizikům pro energetické nároky čínské ekonomiky a šířeji čínské společnosti. V tomto čínském přístupu se mísí důraz na tržní nástroje s institucionální spoluprací a podporou těm multilaterálním iniciativám, které Číně slouží pro umenšování environmentální zátěže způsobené jejím ekonomickým modelem. Energetický sektor členských států EU představuje další možnost, jak rozšířit záběr čínských energetických forem a diverzifikovat jejich investice. Politika čínských firem v EU je zaměřena jak na sektor fosilních paliv a jaderné energetiky, tak na alternativní způsoby produkce a využívání energie. Obnovitelné zdroje, jejich technologie a vzájemná podpora v boji proti změně klimatu jsou v současnosti považovány za nejrychleji se rozvíjející a z dlouhodobého hlediska také pravděpodobně nejperspektivnější prvky tandemem EU–Čína.

Jaké problematické body mohou do budoucna tuto energetickou spolupráci omezit, či dokonce zhatit? Pravděpodobně tím nejproblematictějším bodem je fakt, že čínské závazky, politiky a strategie na mezinárodní úrovni nejsou automaticky aplikovatelné v prostředí čínského státu a ekonomiky. Problém aktérství v oblasti energetické politiky se v případě ČLR týká nikoliv pouze zahraniční, ale i domácí energetické a environmentální politiky. Podle analytiků čínské politiky jde o dlouhodobě známý problém implementace centrálně stanovených regulací (srovnej Lieberthal – Oksenberg 1988; Mertha 2009). Z hlediska politiky čínského vedení je zřejmý příklon ke stále většímu zohledňování environmentálních standardů. Zásadním faktorem s potenciálně negativním dopadem je však do budoucna vymahatelnost environmentálních regulací a jiných předpisů v Číně (srovnej McGregor 2010: 89–94). Přestože je Čína formálně unitárním státem, v praxi jde o stát jak politicky, tak ekonomicky dosti decentralizovaný, kde je velká část ekonomické činnosti ovlivňována administrativou a chováním ekonomických aktérů na úrovni provincií nebo nižší (srovnej Zheng 2006; Kroeber 2016). Každá úspěšná implementace politik centrální vládou je vždy podmíněna dostatečným konsenzem nejen špiček čínského státu a komunistické strany, ale také řady substátních aktérů. V ekonomické oblasti je pro Čínu stále typická vysoká míra zásahů státu do ekonomiky a politicky i ekonomicky je stále výrazná role státem vlastněných korporací (srovnej Heilman 2017: 356–361).

Z hlediska probíraného tématu je otázkou, do jaké míry dokáže čínské vedení přesvědčit či donutit všechny relevantní lokální aktéry implementovat program dekarbonizace čínské ekonomiky, zvyšování energetické účinnosti a snižování závislosti na uhlí. Proti tomuto plánu se stavějí nejen představitelé provincií, které jsou významnými producenty uhlí, ale

také řada důležitých státních i privátních podniků, které jsou na substátní úrovni spojeny řadou neprůhledných kontaktů s místními stranickými a státními orgány. S tím souvisí slabá vymahatelnost práva, kontrola soudů ze strany místních stranických orgánů (například při udělení pokut za porušení ekologických standardů) a silná regionální fragmentarizace zodpovědných administrativních a stranických orgánů (srovnej Delman – Odgaard 2014: 234–235). Například ministerstvo životního prostředí jako hlavní národní regulátor v environmentální oblasti má stále nedostatek financí a personálu, aby dohlíželo na vzrůstající počet environmentálních direktiv a jejich implementaci v terénu. Je však pravda, že v poslední době přijalo čínské stranické vedení opatření, která by měla vést k posílení regulačních pravomocí tohoto ministerstva (Shobert 2014; Ewing 2018; Chinadialogue 2018).⁶ Dlouhotrvající spory mezi centrem a regiony v čínském politickém systému ohrožují naplnění energetických a tím i environmentálních cílů a také mohou být důvodem, proč Čína nebude potenciálně schopna dosáhnout se svou energetickou politikou mezinárodního uznání.

Akceschopnost Evropské unie v oblasti energetické politiky vůči ČLR je podlamována nejednotností diplomatické reprezentace na úrovni EU, stejně jako křížícími se a nedostatečně silnými pravomocemi nadnárodních orgánů. Unie není vzhledem k ČLR dostatečně robustním mezinárodním aktérem, neboť nemůže jako klasické národní státy navazovat strategická partnerství, zejména kvůli silné pozici členských států a nedostatku strategických zájmů mimo ekonomickou a obchodní spolupráci (srovnej Fürst 2007; Holslag 2011). Kacper Szulecki a Kirsten Westphalová (2014) identifikují pět „smrtných hříchů“ unijní energetické politiky a jako zásadní faktor vidí rozdílné pohledy členských států na energetickou problematiku a jejich rozdílné energetické strategie. Přestože po přijetí klimaticko-energetického balíčku EU v roce 2009 a vstupu Lisabonské smlouvy v platnost dochází k postupné supranacionalizaci energetické politiky (Szulecki – Westphal 2018: 190), koordinace mezi členskými státy a nadnárodními orgány stále nedostačuje. Lisabonská smlouva (2009) poprvé zakotvila právní základ v primárním právu pro pravomoci unie v oblasti energetiky, přesto rozhodující pravomoci v případě vlastních energetických strategií jednotlivých států zůstávají v rukou členských zemí. Lisabonská smlouva uvádí, že cíle energetické politiky se „*nedotýkají práva členského státu stanovit podmínky pro využívání svých energetických zdrojů, jeho volby mezi různými energetickými zdroji a základní skladby jeho zásobování energií*“ (čl. 194). Některé členské státy a unijní orgány obecně jsou více nakloněny tržnímu přístupu k energetické bezpečnosti, řada členských zemí však jde cestou zajišťování energetické bezpečnosti podle vlastních vizí bez ohledu na širší cíle na úrovni celé unie (srovnej Mabey – Preston 2012: 6–7, 14–15).

Unijní energetická politika vůči vnějším aktérům zůstává nejistá a musí neustále soupeřit o pozornost a zájem s řadou bilaterálních kroků členských států v oblasti energetické politiky a zjišťování energetické bezpečnosti. I přes mnohá pozitiva energetické spolupráce mezi EU a Čínou je tak třeba stále konstatovat, že jak Čína, tak například Indie, Brazílie či JAR preferují bilaterální spolupráci s jednotlivými členskými státy proti spolupráci s unijními strukturami. Je tomu tak proto, že členské státy samy o sobě stále disponují většími technologickými a finančními prostředky, stejně jako konkrétnějšími a praktičtějšími představami o vzájemné spolupráci (Knodt – Müller – Piefer 2015).

ZÁVĚR

V průběhu tohoto textu jsme mohli pozorovat, jak komplexní a mnohaúrovňová je čínská snaha o zajištění energetické bezpečnosti. Čínská energetická politika především usiluje zajistit čínskou energetiku vůči potenciálním budoucím rizikům, ať již je jejich původ v zahraničí, či na čínské půdě. Kromě tradičního zajišťování stabilních a cenově dostupných dodávek se také snaží dalšími způsoby dosáhnout svých základních energetických cílů. Členské státy EU nejsou sice pro Čínu důležitými dodavateli energetických surovin, ale mají hluboké znalosti a technologie v oblasti energetiky, obnovitelných zdrojů a jsou

pro čínské energetické firmy zdrojem obchodních příležitostí a *know-how*. Oblast životního prostředí a boje proti změně klimatu je čínskými představiteli považována za důležitou jak z hlediska energetické bezpečnosti (snižování závislosti na fosilních palivech, zvyšování energetické účinnosti, omezování negativních vlivů změny klimatu v budoucnu), tak v případě ekonomické modernizace a v neposlední řadě pro posilování domácí stability. Za zmínku rovněž stojí potenciální posilování mezinárodní čínské prestiže, pokud setrvá ve své deklarované vedoucí úloze v boji proti změně klimatu. I autoři kritičtí k celkovým výsledkům *strategického partnerství* mezi EU a ČLR uznávají, že oblast energetiky a v návaznosti ochrany životního prostředí splňují znaky *strategických zájmů*, tj. jde o problematiku zásadně důležitou a dlouhotrvající (srovnej Holslag 2011). Pouze budoucí vývoj však ukáže, do jaké míry bude čínská energetická politika v EU úspěšná, což nebude záviset pouze na vývoji mezinárodních vztahů a politické ekonomie v Evropě, ale také na složitých politických a ekonomických procesech uvnitř Číny samé.

Jak jsem se snažil ukázat výše, zásadním problémem čínského přístupu k energetice je nejistá implementace přijatých opatření a stále kritičtější vnímání čínských energetických investic v unii. Z pozice EU je důležité zmínit, že další prohloubení spolupráce s Čínou není možné, pokud bude pokračovat faktická dvoukolejnost energetické politiky, při níž jsou pravomoci v této oblasti asymetricky rozděleny mezi nadnárodní orgány a členské státy, a to ve prospěch těch druhých. Přestože tyto problémy energetické spolupráce mezi státy Čínou a EU nebyly v detailu předmětem této práce, již nyní můžeme pozorovat, že mezinárodní spolupráce, či naopak spory nejsou ovlivněny pouze systémovou úrovní analýzy energetické politiky, ale hraje v nich důležitou úlohu také vnitropolitické uspořádání administrativní, ekonomické a politické moci. Pro budoucí zkoumání se nabízejí témata jako potenciální globální tandem EU–Čína v iniciativách zaměřených proti klimatickým změnám; dopady administrativní fragmentace čínské politiky v souvislosti s implementací environmentálních norem; případně politická citlivost vzrůstající míry čínských investic ve strategických sektorech evropské energetiky.

¹ Následující odstavec vychází z Kroebera (2016: kap. 11).

² Zbytek odstavce vychází ze Zhanga (2017: 23–25).

³ Podrobný přehled čínských investic od energetického sektoru podávají Konrad a Kostková (2017), Gippnerová a Torney (2017) a Liedtke (2017).

⁴ Čína investuje zejména v největších a nejvyspělejších evropských ekonomikách, nenechává si ale ujít příležitost ani v daleko menších zemích, jako je například Řecko, Portugalsko, Maďarsko či (v malé míře) ČR. Místo čistě ekonomické logiky zde s největší pravděpodobností hrají velkou roli politické zájmy komunistického vedení získat politickou podporu pro vlastní domácí i mezinárodní politiku. Unijní státy s vysokým podílem čínských investic tak již několikrát pomohly mírnit kritiku Číny na půdě institucí EU (Pleschová 2013).

⁵ V posledních letech politici v USA zabránili několika převzetím amerických firem ze strany čínských podniků, což má na starost Výbor pro zahraniční investice v USA. Spojené státy nebo například Japonsko tak mají mnohem přísnější mechanismy pro posuzování investic do strategických sektorů, než mají členské země EU, kde tato pravidla častokrát chybějí úplně.

⁶ Někdy můžeme během implementace centrálních regulací a direktiv v oblasti životního prostředí zaznamenat naopak až příliš důraznou a přebytně aktivní snahu místních orgánů, což může vést k dočasnému nedostatku elektrické energie či omezování průmyslové výroby (Guo – Zusman – Moe 2014: 246). Jednou z příčin těchto aktivit je fakt, že v posledních letech jsou environmentální indikátory součástí komplexního hodnocení strnických kádrů, což může ovlivnit jejich kariérní růst.

Literatura

- Delman, Jorgen – Odgaard, Ole (2014): *From 'Worn' to 'Green' China Model? Energy in the 12th Five-Year Plan in an Environmental and Climate Change Perspective*. In: Moe, Espen – Midford, Paul (eds.): *The Political Economy of Renewable Energy and Energy Security*. New York: Palgrave Macmillan, s. 221–240.
- Economy, Elizabeth (2004): *The River Runs Black: The Environmental Challenge to China's Future*. Ithaca: Cornell University Press.
- European Council (2013): *EU-China 2012 Strategic Agenda for Cooperation*. Brussels: European Council.
- Ewing, Jackson (2018): Tough Tasks for China's New Ministry. *The Diplomat*, 17. 3. 2018.

- Fermann, Gunnar (2014): What is Strategic about Energy Security? De-simplifying Energy Security. In: Moe, E., Midford, P. (eds.): *The Political Economy of Renewable Energy and Energy Security*. London: Palgrave Macmillan, s. 21–45.
- Froggatt, Antony – Tomlinson, Shane – Hein, Jens (2015): China and EU sign a landmark climate deal. *China Dialogue*, 30. 6. 2015.
- Fürst, Rudolf (2007): Strategické partnerství EU – ČLR: Příležitost, skutečnost, eufemismus. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 42, No. 1, s. 7–24.
- Gippner, Olivia – Torney, Diarmund (2017): Shifting Policy priorities in EU-China energy relations: Chinese energy investments in Europe. *Energy Policy*, Vol. 101, s. 649–658, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2016.09.043>>.
- Goh, Evelyn (2005): *Meeting the China Challenge: The U. S. in Southeast Asian Security Strategies*. Washington, D. C.: East-West Center.
- Guo, Jiangwen – Zusman, Erik – Moe, Espen (2014): Enabling China's Low-Carbon Transition: The 12th Five-Year Plan and the Future Climate Regime. In: Moe, Espen – Midford, Paul (eds.): *The Politics of Renewable Energy and Energy Security*. London: Palgrave Macmillan, s. 241–257.
- Heilmann, Sebastian (ed., 2017): *China's Political System*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Heilmann, Sebastian (2018): Germany Needs China to Save the Global Order from Trump. *ChinaFile*, 23. 5. 2018.
- Holslag, Jonathan (2011): The Elusive Axis: Assessing the EU-China Strategic Partnership. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 49, No. 2, s. 290–313.
- Chellaney, Brahma (2006): *Asian Juggernaut: The Rise of China, India and Japan*. New Delhi: HarperCollins.
- Christiansen, Thomas (2016): A Liberal Institutional Perspective on China-EU Relations. In: Wang, Jianwei – Song, Weinqing (eds.): *China, the European Union, and the International Politics of Global Governance*. New York: Palgrave Macmillan, s. 29–50.
- IEA (2017): *World Energy Outlook 2017*. Paris: International Energy Agency.
- Jain, Purnendra (2014): Energy Security in Asia. In: Foot, Rosemary – Ravenhill, John – Pekkanen, Saadia (eds.): *Oxford Handbook of the International Relations of Asia*. Oxford: Oxford University Press, s. 547–568.
- Jorgensen, Knud Erik – Wong, Reuben (2016): Social Constructivist Perspectives on China–EU Relations. In: Wang, Jianwei – Song, Weinqing (eds.): *China, the European Union, and the International Politics of Global Governance*. New York: Palgrave Macmillan, s. 51–74.
- Kaďousková, Hedvika (2013): Čínská „plynová politika“ vůči Rusku a Turkmenistánu v letech 2001–2012. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 48, No. 1, s. 46–66.
- Knodt, Michèle – Müller, Franziska – Piefer, Nadine (2015): Explaining European Union External Energy Governance with Emerging Powers. In: Knodt, Michèle, Piefer, Nadine – Müller, Franziska (eds.): *Challenges of European External Energy Governance with Emerging Powers*. Burlington: Ashgate, s. 57–74.
- Knodt, Michele – Piefer, Nadine – Lai, Suet-Yi (2015): *Perceptions and Challenges of China–EU Energy Cooperation*. CEDI Working Paper No. 1, Mainz: Johannes Gutenberg University.
- Konrad, Björn – Kostka, Genia (2017): Chinese investments in Europe's energy sector: Risks and opportunities. *Energy Policy*, Vol. 101, s. 644–648, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2016.12.016>>.
- Kořan, Michal (2008): Jednopřípadová studie. In: Drulák, Petr (ed.): *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii*. Praha: Portál, s. 29–61.
- Kroeber, Arthur R. (2016): *China's Economy: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press.
- Li, Mingjian (2016): China-EU Relations: Rivalry Impedes Strategic Partnership. In: Wang, Jianwei – Song, Weinqing (eds.): *China, the European Union, and the International Politics of Global Governance*. New York: Palgrave Macmillan, s. 13–28.
- Lieberthal, Kenneth – Oksenberg, Michel (1988): *Policy-Making in China*. Princeton: Princeton University Press.
- Liedtke, Stephan (2017): Chinese energy investments in Europe: An analysis of policy drivers and approaches. *Energy Policy*, Vol. 101, s. 659–669, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2016.09.037>>.
- Liu, Jianguo – Diamond, Jared (2005): China's Environment in a Globalizing World. *Nature*, No. 435, s. 1179–1186, <<https://doi.org/10.1038/4351179a>>.
- Mabey, Nick – Preston, Felix (2012): *Low-Carbon Growth Links with China*. London: Chatham House.
- Mathews, John A. – Tan, Hao (2014): Manufacture renewables to build energy security. *Nature*, Vol. 513, s. 166–168, <<https://doi.org/10.1038/513166a>>.
- McGregor, Richard (2010): *The Party: The Secret World of China's Communist Rulers*. New York: Harper and Collins.
- Mertha, Andrew (2009): Fragmented Authoritarianism 2.0: Political Pluralization and in the Chinese Policy Process. *China Quarterly*, Vol. 200, s. 995–1012.
- Neslen, Arthur (2017): EU climate laws undermined by Polish and Czech revolt, documents reveal. *Climate Home News*, 29. 5. 2017.
- O'Brien, Kevin – Li, Mingjian (2006): *Rightful Resistance in Rural China*. New York: Cambridge University Press.

- Pleschová, Gabriela (2013): The Slovak and Hungarian Partnership with China: High Hopes that Did Not Come Through. In: Fürst, Rudolf (ed.): *China's Comeback in Former Eastern Europe*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 45–59.
- Saich, Tony (2011): *Governance and Politics in China*. New York: Palgrave Macmillan.
- Seaman, John – Huotari, Mikko – Otero-Iglesias, Miguel (2018): Seizing Up Chinese Investment in Europe. *The Diplomat*, 1. 3. 2018.
- Shambaugh, David (2004): China and Europe: The Emerging Axis. *Current History*, Vol. 103, No. 674, s. 243–248.
- Shambaugh, David (2013): *China Goes Global: The Partial Power*. Oxford: Oxford University Press.
- Shambaugh, David (2016): *China's Future*. Cambridge: Polity Press.
- Shapiro, Judith (2002): *Mao's War against Nature: Politics and the Environment in Revolutionary China*. New York: Cambridge University Press.
- Shobert, Benjamin A. (2014): Key Drivers of China's Environmental Policies. In: Andrews-Speed, Philip et al.: *China's Energy Crossroads*. Seattle: The National Bureau of Asian Research, s. 47–60.
- Sutter, Robert (2013): *Foreign Relations of the PRC*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Szulecki, Kacper – Westphal, Kirsten (2014): The Cardinal Sins of European Energy Policy: Non Governance in Uncertain Global Landscape. *Global Policy*, Vol. 5, No. 1, s. 38–51, <<https://doi.org/10.1111/1758-5899.12153>>.
- Szulecki, Kacper – Westphal, Kirsten (2018): *Taking Security Seriously in EU Energy Governance: Crimean Shock and the Energy Union*. In: Szulecki, Kacper (ed.): *Energy Security in Europe*. London: Palgrave Macmillan, s. 177–202.
- Suchánek, Jiří (2013): Hodnotová východiska energetických strategií Číny a EU v Africe. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 48, No. 1, s. 50–69.
- Tunsjo, Oystein (2014): *China's Energy Security*. In: Moe, Espen – Midford, Paul (eds.): *The Political Economy of Renewable Energy and Energy Security*. London: Palgrave Macmillan, s. 97–115.
- Turcsanyi, Richard Q. (2017): Central European Attitudes Towards Chinese Energy Investments: The Cases of Poland, Slovakia, and the Czech Republic. *Energy Policy*, Vol. 101, s. 711–722, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2016.09.035>>.
- Wang-Kaeding, Heidi (2018): What Does Xi Jinping's New Phrase 'Ecological Civilization' Mean? *The Diplomat*, 6. 3. 2018.
- Xi, Jinping (2017): Working Together to Build a Community of Shared Future for Mankind. *Xinhua*, 19. 1. 2017.
- Xie, Dan (2012): China in Europe: Buying Clean Tech. *China Dialogue*, 8. 2. 2012.
- Zhang, Chao (2017): *The EU-China Energy Cooperation: An Institutional Analysis*. Brussels: EIAS.
- Zheng, Yongnian (2006): Explaining the Sources of de facto Federalism in Reform China: Intergovernmental Decentralization, Globalization, and Central–Local Relations. *Japanese Journal of Political Science*, Vol. 7, No. 2, s. 101–126, <<https://doi.org/10.1017/S1468109906002222>>.

Dokumenty

- BBC (2013): China Solar Power Duties Imposed by EU. *BBC News*, June 4th 2013, <<http://www.bbc.com/news/business-22766639>>.
- BBC (2017): What is in the Paris climate agreement? *BBC News*, May 31th 2017, <<http://www.bbc.com/news/science-environment-35073297>>.
- EC2 (2015): *China-EU Energy Cooperation Roadmap 2020*. Europe-China Clean Energy Centre, <http://documents.rec.org/publications/EC2_roadmap_2020_EN_web.pdf>.
- Euractiv (2018): China Outshines Europe in 2017 clean energy investment. *Euractiv*, April 5th 2018, <<https://www.euractiv.com/section/energy/news/china-outshines-europe-in-2017-clean-power-investment-ranking/>>.
- European Commission (2012): *EU-China Joint Declaration on Energy Security*. DG Energy, <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20120503_eu_china_joint_declaration_energy_security_en.pdf>.
- European Commission (2016): *EU-China Roadmap on energy cooperation (2016–2020)*. DG Energy, <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/FINAL_EU_CHINA_ENERGY_ROADMAP_EN.pdf>.
- European Commission (2018a): *EU-China Agree to boost Energy Cooperation*. DG Energy, <<https://ec.europa.eu/energy/en/news/eu-china-agree-boost-energy-cooperation>>.
- European Commission (2018b): *Paris Agreement*. DG Climate Action 2018, <https://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/paris_en>.
- Financial Times (2018): China's Investment in Europe Offers Opportunities – and threats. *Financial Times*, November 20th 2018, <<https://www.ft.com/content/9e7428cc-c963-11e7-8536-d321d0d897a3>>.
- Handelsblatt (2018): Europe Splits on Chinese Investment. *Handelsblatt*, February 14th 2018, <<https://global.handelsblatt.com/politics/europe-splits-chinese-investments-887591>>.
- China Daily (2017a): Xi stresses efforts to build ecological civilization. *China Daily*, August 28th 2017, <http://www.chinadaily.com.cn/china/xismoments/2017-08/28/content_31318415.htm>.
- China Daily (2017b): China can take lead, climate envoi says. January 17th 2017, *China Daily*, <http://www.chinadaily.com.cn/world/en_eu/2017-01/17/content_27971833.htm>.
- Chinadialogue (2016): Climate, energy and China's 13th Five Year Plan. *Chinadialogue*, March 18th 2016, <<https://www.chinadialogue.net/article/show/single/en/8734-Climate-energy-and-China-s-13th-Five-Year-Plan-in-graphic>>.

- Chinadialogue (2018): China reshapes ministries to better protect environment. *Chinadialogue*, March 14th 2018, <<https://www.chinadialogue.net/article/show/single/en/10502-China-reshapes-ministries-to-better-protect-environment>>.
- The Economist (2017a): Biting the Bullet. *The Economist*, September 23rd-29th 2017, s. 60–61.
- The Economist (2017b): Life and Soul of the Party. *The Economist*, October 14th 2017, s. 18–20.
- The Guardian (2017a): Donald Trump confirms US will quit Paris climate agreement. *The Guardian*, June 1st 2017.
- The Guardian (2017b): World urges Donald Trump not to dump Paris climate agreement. *The Guardian*, June 1st 2017.
- The Guardian (2017c): China and EU strengthen premise to Paris deal with US poised to step away. *The Guardian*, June 1st 2017.
- The Guardian (2018): China on track to lead in renewables as US retreats, report says. *The Guardian*, January 10th 2018.
- Xinhua (2017): News Analysis: CPC's governance wisdom leading China to bigger role in global development. *Xinhua*, November 22th 2017, <http://news.xinhuanet.com/english/2017-10/22/c_136698421.htm>.

Poznámka

Autor by rád poděkoval Tomáši Dopitovi a dvěma anonymním recenzentům za cenné připomínky.